

gemeente **Overbetuwe**

WERKCONFERENTIE DUURZAAMHEID

VERSLAG SAMENVATTEND OVER DE WERKCONFERENTIE

DUURZAAMHEID 21 JUNI 2019

Inleiding

In dit verslag is de werkconferentie duurzaamheid van 21 juni 2019 verwoord. In het verslag zijn de deelsessies samengevat. De deelsessies die tijdens deze werkconferentie aan bod kwamen waren:

- Warmteplan
- Duurzaam ondernemen en circulaire economie
- Voedsel: van boer tot bord
- Groen landschap en biodiversiteit
- Duurzame mobiliteit.

Elk hoofdstuk bestaat uit een inleiding over de inhoud van de deelsessie en de spreker(s), de vragen die er tijdens de sessie zijn gesteld, de ideeën die er zijn bedacht en de uitwerking van de drie beste ideeën.

Als afsluiting werd er een debat gehouden met stellingen uit de deelsessies. Een samenvatting hier van is ook toegevoegd in het verslag.

Inhoud

1. Deelsessie Warmteplan	3
2. Deelsessie duurzaam ondernemen en circulaire economie	6
3. Deelsessie Voedsel, van boer tot bord.....	8
4. Deelsessie Groen landschap en biodiversiteit	10
5. Deelsessie Duurzame mobiliteit.....	12
6. Debat.....	14

1. Deelsessie Warmteplan

Deelsessie Warmteplan door Tomas Mathijssen

We gaan, net als in de rest van Nederland, langzaam maar zeker van het aardgas af. Dat hoeft niet vandaag en ook niet allemaal tegelijkertijd: in 2030 wordt de Groningse gaskraan dichtgedraaid en in 2050 moeten alle woningen aardgasvrij zijn. De gemeente Overbetuwe gaat daarom een warmteplan maken. In dit warmteplan komt te staan wanneer onze wijken van het aardgas afgaan en welke alternatieven we willen inzetten om onze huizen en gebouwen te verwarmen. In een projectgroep met betrokken organisaties werken we aan dit warmteplan. Tijdens de raadconferentie gaan we in op de warmtetransitie, de opgave dat met zich meebrengt en het traject dat we met Over Morgen doorlopen om tot een warmteplan te komen. Hierin bespreken we de rol van de Raad en de eerste resultaten die al met de projectgroep zijn geboekt.

Vragen

Een groot deel van de vragen worden ook verder beantwoord in het Warmteplan.

- Hoe gaan we dit uitvoeren? Waar halen we de andere warmte vandaan?
 1. Na het Warmteplan worden er wijkuitvoeringsplannen opgesteld voor de startwijken (de wijken die het eerst aan de beurt zijn). Daar gaan we verder in op de uitvoering
 2. Er zijn verschillende manieren om warmte te winnen. Bijvoorbeeld uit de bodem (geothermie), uit oppervlaktewater, restwarmte van bedrijven, zonne-energie, of zelfs warmte uit de lucht. Dat kunnen we collectief doen via een warmtenet of met individuele installaties in de woning, zoals een warmtepomp.
 - Wanneer is een warmteplan succesvol? Welke randvoorwaarden?

Hier denken we samen met de projectgroep (professionele stakeholders) en klankbordgroep (selectie van bewoners) over na. Genoemd zijn onder andere dat de belangen voor bewoners en bedrijven zijn meegenomen, dat het warmteplan haalbaar, uitvoerbaar en realistisch is, dat er rekening is gehouden met de fasering en plannen van stakeholders en dat we kijken naar oplossingen met de laagst maatschappelijke kosten.
 - Systemisch jas als optie
Gemeente-eigenaar investeren in warmte
?
 - Stakeholders, hoe nemen we inwoners mee? Hoeveel energie/kosten steken wij nog in isolatie?
 1. Inwoners hebben zich kunnen aanmelden voor een klankbordgroep die meedenkt met het Warmteplan. Daarnaast organiseren we een bewonersbijeenkomst in oktober.
 2. Precieze getallen kunnen we op dit moment niet geven. Maar besparen en dus isoleren is een belangrijke stap in de warmtetransitie. Want wat we niet aan energie gebruiken, hoeven we ook niet op te wekken. Bovendien geven niet alle duurzame warmteopties dezelfde temperaturen in de woningen als aardgas. Isolatie helpt om woningen klaar te maken voor de oplossingen met lagere temperaturen.
- Veelheid aan plannen coördinatie → op allerlei niveaus
Ik weet niet wat de vraag is. Maar in het warmteplan proberen we zo goed mogelijk plannings van bijvoorbeeld woningcorporaties en de netbeheerder naast elkaar te leggen om werk met werk te maken
- Is het All-elektrisch of kan dat gefaseerd?

Er zijn verschillende manieren om van het aardgas af te gaan. All electric (alleen elektriciteit als energiebron in de woning) is één van de opties. We hoeven niet alles tegelijkertijd te doen. Fasering helpt om de juiste beslissingen te maken. Dat kan betekenen dat we in bepaalde wijken wachten tot de CV ketel is afgeschreven voordat we een warmtepomp gaan installeren. En in andere wijken moeten we eerst isoleren voordat de woningen comfortabel verwarmd

kunnen worden. Het warmteplan helpt om de keuzes en fasering van wijken slim te organiseren.

- Wat is de rol van de woningbouwverenigingen?
Het klimaatakkoord noemt woningcorporaties de startmotor van de warmtetransitie. Ze hebben veel woningbezit en kunnen daarom snel meters maken. De woningcorporaties hebben zelf ook duurzaamheidsdoelstellingen en werken daarom mee aan het warmteplan.
- Voor zover ik weet is samenwerking op wijkniveau en inbreng van de bewoner nodig bij RES. Is daar genoeg tijd voor uitgetrokken?
Het warmteplan en de RES zijn twee verschillende zaken. Wel bevat de RES een 'warmteparagraaf' waarin wordt nagedacht over de warmtebronnen in de regio. We zorgen dat er afstemming plaatsvindt tussen de RES en het warmteplan.
- Is een snoeihoutcentrale wel een oplossing of een nep-oplossing?
De discussie over de inzet van biomassa in de energietransitie is er een die ook op landelijk niveau gevoerd wordt en waar het laatste woord nog niet over gezegd is.
- Het gaat over warmte, hoe zijn de andere opgaves te combineren? (hittestress etc.)
Het is wenselijk om, waar mogelijk, werk met werk te maken. En te proberen om planningen over elkaar heen te leggen. Het aardgasvrij maken van wijken kan zo gecombineerd worden met de rioolvervangingsopgave of renovatieplanningen van woningcorporaties. Als duidelijk is waar klimaatadaptieve maatregelen genomen gaan worden (zoals het voorkomen van hittestress) kan ook deze opgave gecombineerd worden. In de wijkuitvoeringsplannen (vervolg op het warmteplan) komt dit verder tot uiting
- Hoeveel energie is er nodig voor het maken van een zonnepaneel?
Als een zonnepaneel circa 2 tot 3 jaar in werking is, heeft het paneel evenveel energie opgewekt als dat het kost om het paneel te vervaardigen. Maar een zonnepaneel gaat circa 25 jaar mee. Het paneel levert dus 9 tot 10x zo veel energie op als dat er nodig is voor productie.
- Hoe betrekken wij de inwoners en wanneer?
We betrekken de bewoners op diverse manieren. We hebben een klankbordgroep opgericht waarin bewoners meedenken met het warmteplan. Hiervoor is een oproep geplaatst aan de start van het traject. Daarnaast organiseren we een bewonersbijeenkomst in oktober om ze alles over de energietransitie en het warmteplan te vertellen. Daarnaast wordt het warmteplan openbaar en maken we een (digitale) infographic die het plan bondig samenvat.
Los van het warmteplan is de gemeente bezig met het opstellen van een breed communicatieplan voor warmtetransitie en energietransitie. Om bewoners en organisaties blijvend betrokken te houden bij de ontwikkelingen
- Welke wijk eerst?
Welke kaders hebben we nodig?
Welk ruimtebeslag?
Welke keuzes hebben we?
Antwoorden daarop hebben we nu niet, want dit zijn precies de vragen die we onszelf stellen in het traject van het warmteplan. Het warmteplan zal straks helderheid geven over welke wijken eerst, waarom die wijken zijn gekozen (welke uitgangspunten we hebben gebruikt) en welke techniekeuze daar het meest logisch is.
- Warmteplan en huurhuizen. Hoe gaan de huurhuizen van het gas af? Coöperaties hebben zo haar eigen visie
Woningcorporaties zijn de startmotor van de energietransitie vanwege de grote woningvoorraad en handelingsperspectieven om collectief aan de slag te gaan. Ze volgen onder andere de duurzaamheidsagenda van Aedes, de overkoepelende branchevereniging van woningcorporaties in Nederland. Woningcorporaties erkennen de noodzaak van verduurzaming en zijn daar allen in meerdere of mindere mate mee bezig. Hoe huurhuizen van het gas afgaan is onder andere afhankelijk van het type woning (appartement, rijtjeswoning, etc.) en het bouwjaar (gerelateerd aan de mate van isolatie). Het warmteplan geeft hier straks meer duidelijkheid over
- Wordt er onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het draagvlak om daarmee het juiste moment te kiezen om in gesprek te gaan met bewoners?

Commentaar [TM1]: Aan jullie zelf
Check van Karen?

Commentaar [TM2]: Corporaties?

Draagvlak is één van de uitgangspunten om te selecteren welke wijken wanneer van het aardgas afgaan. Dat gaat op basis van expert judgement, ofwel de inschatting van de projectgroep en de klankbordgroep over draagvlak. Daarbij gebruiken we ook een onderzoek naar betrokkenheidsprofielen. Dat geeft niet direct weer wat de positie van bewoners is tegenover aardgasvrij wonen. Maar het onderzoek kan bijvoorbeeld wel helpen om te kijken waar mensen positief staan tegenover verandering en vertrouwen hebben in de overheid.

- Waar kunnen we in Overbetuwe gebruik maken qua beschikbare warmtebronnen?
Dat hangt af van de infrastructuur. Bij een individuele all electric oplossing (alleen elektriciteit als energiebron in de woning) kan de warmte met een warmtepomp uit de lucht of de bodem worden gehaald. Als bron voor een warmtenet zijn er verschillende opties: warmte uit bodem, water, riool of restwarmte behoren tot de mogelijkheden. De voorkeursoplossing per wijk en de bijbehorende bronnen zullen in het warmteplan komen te staan
- Rare situatie: als particulier kan ik nu investeren (zelf) maar wat doet de overheid straks?
Gevolg: afwachten
In het klimaatakkoord worden verschillende maatregelen genoemd, zoals een stijgende gasprijs en een dalende elektriciteitsprijs. Gebouwgebonden financiering is een instrument om te zorgen dat een lening niet aan een persoon, maar aan een gebouw gekoppeld is en dus met de woning 'mee verkocht' kan worden aan een volgende eigenaar. Eventueel kunnen gemeenten aanvullende instrumenten inzetten, zoals financiering, groene leningen en goede communicatie.
- Wat kunnen bedrijven hierin betekenen?
Bedrijven hebben ook een duurzaamheidsopgave. Zij moeten bijvoorbeeld energie gaan besparen en ook van het aardgas af als het gaat om de verwarming van hun gebouwen (aardgas voor proceswarmte valt daar niet onder). Grotere bedrijven met processen waar warmte bij vrij komt, kunnen bovendien mogelijk als bron gaan dienen voor een warmtenet.
- Ik hoor de presentatie voornamelijk over bekende oplossingen. Wat gebeurt er met de innovatie?
Innovatie is in volle gang, maar heeft een bepaalde doorlooptijd nodig om markt rijp te zijn. Het warmteplan richt zich met name op startwijken die op kortere termijn van het aardgas af kunnen. Daarvoor moeten we uiteraard kijken naar bewezen technieken. Maar voor latere wijken kan innovatie zeker uitkomst bieden
- Is het all-electric of en-en?
In het warmteplan stemmen we de meest geschikte oplossing af op de gebouwde omgeving. In veel gevallen is dat all electric, in sommige gevallen is dat een warmtenet. In weer andere wijken is voorlopig alleen isolatie de beste oplossing en moet innovatie uitkomst bieden. Kortom, het is een pallet van smaken die gezamenlijk invulling gaan geven aan de opgave.
- Samenwerken warmtetransitie prima, maar wie neemt de regie en de beslissing?
In het klimaatakkoord is de gemeente benoemd tot regisseur van de warmtetransitie. De Raad neemt de uiteindelijke beslissing over het aannemen van een warmteplan. Maar samenwerking met stakeholders is essentieel om te komen tot een gedragen plan die vervolgens ook daadwerkelijk tot uitvoering gaat leiden.
- Ruimte voor particulier initiatief: bijvoorbeeld warmtepompen (is voor energiebedrijven minder interessant) wat is de vraag?
- Warmteplan niet geschikt voor Betuwe? Ik begrijp de vraag niet. Voor de regio?
- Naast technische kaders ook politieke kaders?
Technisch kan het. Juist de andere kwesties zoals politieke kaders, financiering, verdeling van kosten, energetische uitdagingen, infrastructuur, etc zijn de grote uitdagingen.
- Hoe vast moet de stip op de horizon zijn om de goede stappen te zetten?
We moeten samen beseffen dat een verre stip een onnauwkeurige stip is. Ontwikkelingen en innovatie gaan snel. Daarom moet het warmteplan in principe elke 5 jaar herijkt worden met nieuwe inzichten. En tegelijkertijd nu geen beslissingen nemen waar we later spijt van krijgen.
- Voldoende aandacht menselijke factor
De menselijke factor is belangrijk in het warmteplan en wordt nog belangrijker bij het uitvoeringsplan en de realisatie. We moeten bij bewoners achter de voordeur komen, dus hen ook betrekken bij wat er gaat gebeuren. In het warmteplan werken we met een

klankbordgroep die bestaat uit een selectie van bewoners, om mee te denken met het warmteplan. Ook organiseren we een brede bewonersbijeenkomst om de inwoners van Overbetuwe mee te nemen en te vragen hoe zij betrokken willen blijven

- Zijn de opgelegde regels vanuit de overheid lokaal haalbaar? In de tijd die daarvoor staat? Dat is moeilijk te zeggen, maar het streven is er. In 2050 moet volgende de overheid de gebouwde omgeving van het aardgas af. In de tussenperiode kunnen ontwikkelingen over een paar jaar weer een ander licht op de zaak schijnen. In het warmteplan maken we een plan voor de periode tot 2030. We kijken daarbij naar de hoeveelheid gebouwen die we tot die tijd van het aardgas af willen halen om te zorgen dat we verderop niet in de knoop komen.

Ideeën

- Van de energierekening mensen laten sparen voor een energiemaatregel
- Koopwoning, lening/hypotheek ten behoeve van een warmtepomp plus installatie
Terugbetalen via een maandelijkse besparing
Huurder: woningbouw vereniging = investeerder. Huurder betaalt zijn besparing via een hogere huur
- Zoek ambassadeurs bij toepassing van nieuwe technieken
- Deel capaciteit zonneparken inzetten om waterstof op te wekken
- Momentum benutten aansluiten bij waar mensen/beschrijven mee bezig te zijn en een stap extra te kunnen zetten.
- Vraag baak & loket warmte transitie voor inwoners en bedrijven
- Kernenergie en centrales
- Voorlichting aan inwoners, wat kan je doen en wat kost het
- Maak voor inwoners inzichtelijk welke keuzes er zijn en wat kan het kost
- Stimuleer door als overheid het goed voorbeeld te geven
- Denk klein, niet direct groot
- Laat het nu al "leven" onder de inwoners (actief meedenken)
- Groene daken promoten
- Begin met een moeilijke wijk
- Ruimte voor gezamenlijke initiatieven en coöperaties

Uitwerking beste 2 ideeën					
Ambassadeurs					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Gemeente legt contact met innovatieve bedrijven	Je blijft up to date van uw ontwikkelingen. Gedrevenheid geeft ook anderen energie	- Aansprekende titel, wijk van de toekomst - Communicatie via gemeentenuws, sociale media - Enthousiaste Willy Wortels + mensen die dit aangeschaft hebben - Ambassadeursnetwerk Onderwijsinstelling/studenten	ASAP + steeds vernieuwend (nu zijn er ouderen die geld hebben en willen investeren)	Gemeente moet op de hoogte zijn van de initiatieven + eventueel coördinerend en stimulerend Transitiebeurs	Halfjaarlijks op de hoogte stellen
Het sparen via energierekening t.b.v. maatregel					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Halfjaarlijks op de hoogte stellen	Eerste wordt er gegenereerd Geld vloeit niet weg Eigen bewustwording, gedrag Concreet	Aanpassing wetgeving Expertise markt (financiële markt) hierbij inzetten	2021 bij uitvoering warmteplan	Iedereen	Raad informeren over de voortgang

2. Deelsessie duurzaam ondernemen en circulaire economie

Deelsessie duurzaam ondernemen en circulaire economie door Evert-Jan de Kort (Stec Groep) en Luc Kikkert (Stichting Kiemt)

De komende jaren wordt de transitie ingezet naar een circulaire economie. Dit biedt kansen en uitdagingen voor ondernemers. Daarnaast hebben bedrijven een informatieplicht energiebesparing volgens de Wet milieubeheer en vragen consumenten en afnemers steeds hogere eisen aan bedrijven op het gebied van duurzaamheid. Veel ontwikkelingen waar ondernemend Overbetuwe de komende jaren mee te maken krijgt. In deze deelsessie duurzaam ondernemen en circulaire economie gaat de raad in gesprek op welke wijze de transitie naar een duurzame en circulaire economie de komende jaren bevordert en gefaciliteerd kan worden.

Vragen

- Wat kan de gemeente doen om duurzame zaadjes die er al bij de ondernemers zijn te laten groeien?
- "Regels op orde" wanneer zijn de regels op orde?
- Circulaire economie ad hoc, algemeen of via pilots?
- Netwerk Kiemt; Investeren in 2SWITCH, hoeveel en bovenal, waarin dan?

Ideeën

- Circulair aanbesteden met daarbij ook de voorwaarden om personeel in te zetten met een afstand tot de arbeidsmarkt ;
- MKB en middenstand bij de hand nemen om stappen te zetten (individueel vaak te klein);
- Innovatie Lab Jeugd; Upcycle Center; Integratie meerjarenaanpak; borgen initiatieven Provinciaal en nationaal;
- Gemeente geeft alleen "give-aways" als er geen énkél plastic omheen zit;
- We huren KiEMt per jaar in
- Gebruik materialen nog een keer in alle gemeentelijke bouwprojecten (bijv. scholen, zwembad, MFC's);
- Weeg goed af of iets nodig is (geen airco maar goede ventilatiemogelijkheden in het gebouw);
- Doe iets met water, die Rijn stroomt wel;
- Bewustwording, koppeling met scholen – educatieve programma's voor kinderen
- Zoek ambassadeurs op de bedrijventerreinen;
- Maak het heel concreet, vooral voor de kleine ondernemer;
- Wat levert het mij op:
- Minimaal twee waterstof punten creëren in Overbetuwe, bijv. Elst en Heteren;
- H2 auto's aanschaffen voor gemeente;
- --> de echte elektrische duurzame oplossing;
- Logistiek huis voor en tussen steden;
- Ondernemers kunnen elkaar ondersteunen/helpen zeker op bedrijventerreinen maar kunnen en willen die ondernemers ook de inwoners van Overbetuwe helpen en ondersteunen in de transitie, in de opbouw van circulaire economie?
- Jeugdprogramma zwerfafval en afval scheiden;
- Probeer een medium te ontwikkelen voor bedrijven in Overbetuwe waar alle nieuwe ideeën handen en voeten gegeven worden zodat bedrijven deze snel ter hand kunnen nemen;
- De Merm Oost als CE terrein opwaarderen en kennis over afvalstromen risico's en kansen vergroten bij gemeente;
- Pijlers definiëren; Meten; doelen stellen; verandering in gang zetten; resultaten delen /enthousiasmeren; adoptie doelen. Maak er een programma van met enthousiaste mensen;

Uitwerking beste 3 ideeën					
Competities en challenges					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Echte prijs; Continuïteit; Publiciteit	Uitdagen tot samenwerken; Reputatie Overbetuwe	Publiciteit; Belofte/prijs; kennis vergunningen;	Invoering jaarlijks na goede voorbereiding	Netwerk	Geld
Circulair aanbesteden en voorwaarden/Social Firm					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Maatwerk; inzet en betrokkenheid ondernemers; Flexibiliteit	Maatschappelijke plicht	Financiële middelen; Minder bureaucratie; Lef; Tijd en aandacht; Kansen geven.	Is al in werking; Communicatie; Delen van best practices; Stapsgewijs.	Regionaal	Actief informeren; Bedrijfsbezoek; Kaders circulaire economie.
MKB bij de hand nemen					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
		Waterstofpunt Zonnepanelen op orde; Leren samen met grote bedrijven; Concrete punten waar bedrijven bij kunnen aanhaken; Meeste energie in bedrijven die willen volgen			

3. Deelsessie Voedsel, van boer tot bord

Deelsessie van boer tot bord door Evert-Jan de Kort en Luc Kikkert

De deelsessie voedsel schetst een beeld van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van de duurzame regionale voedselketens waarbij accenten worden benoemd die in onze regio spelen op zowel maatschappelijk vlak als de bedrijfsmatige kant, zoals "Eet je regio, lokaal voedsel in de regio Rijn IJssel Linge" en de voedselbossen in Park Lingezegen. Veel zaken die in dit thema relevant zijn liggen op Europees of landelijk niveau, maar we besteden ook aandacht aan wat er op gemeentelijk vlak kan gebeuren.

Vragen

- Worden de presentaties gedeeld met de aanwezigen raads- en burgerleden? Liefst openbaar? Inclusief toelichting
- Wat zijn GHG- scores?

Ideeën

- Schooleducatie, boerenmarktplaats, groen onderwijs (biologie), kinderopvang op de boerderij. Duurzaam leven → voor het voortgezet onderwijs (lang douchen, veel zeep en shampoo, kleding en hergebruik)
- Betrek klanten zorginstellingen bij maaltijdbereiding, nu is het budget en grote schaal veel te leidend
- Afval en reststoffen uit en/of restaurants hergebruiken
- Verban als gemeentelijke organisatie al het plastic voor eenmalig gebruik
- Stel een budget ter beschikking aan een lokale (zorg) leverancier om lokaal voedsel te kopen. Faciliteer dit als gemeente.
- Stimuleer de vraag naar lokale producten
Lokale educatie (lespakketten)
Zichtbaarheid lokale producten verkopen (centraal verkooppunt, digitale bestelling).
- Voorbeeld Herveld: betrek huisartsen op school over gezond voedsel
- Maak een begin in de supermarkt: bijvoorbeeld met Overbetuwe Voedselmand
Gemeentelijke rol: initiatief van de grond krijgen, promoten, ondersteuning m.b.t. informatie en netwerken.
- Starten project bij lokale supermarkten
Lokale leverancier
USP is dat het product uit de buurt komt
Informeel/onderwijs je klant over het verkopen van lokale producten
Laat lokale leveranciers samenwerken

Uitwerking beste 3 ideeën					
Koffiedrap taxi					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Continuïteit in aan- en afvoer, betrouwbare partners	Dat er ook een return naar de burgers kan komen, concreet en lokaal	Drapcontainer en vaste ophaaldagen	Zo snel mogelijk	Restaurants, zorginstellingen, grote bedrijven/organisaties (Rabobank, Heinz), gemeenten, supermarkten	Gemeente faciliteert en ontzorgt de ondernemers. Voorstel om plan te laten uitvoeren en kijken naar andere reststromen.
- Betrek klanten van zorginstellingen bij maaltijdbereiding					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Samenwerking, doorzettingsvermogen, geen overbodige regels	Simpeel, laagdrempelig, regionale samenwerking food & health, zorginstelling en zijn er ook al mee bezig, infrastructuur is aanwezig, gezondheid	Energie uit het veld, overheid ondersteunen en faciliterend	Dit oogstseizoen	Zorginstellingen, vrijwilligers, korte keten boeren, koks en diëtisten, inwoners (mee-eten)	Uitnodiging netwerkbijeenkomst + mee proeven en mee koken
Educatie					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Scholen, boeren en gezondheid	Kinderen zijn toekomst, Gezond voedsel & lokaal	Geld voor vervoer kinderen en enthousiasme	Z.s.m.	Scholen, artsen NME, boeren	Preventie obesitas & andere gezondheidsproblemen

4. Deelsessie Groen landschap en biodiversiteit

Deelsessie Groen landschap en biodiversiteit door Derk Jan Stobbelaar

Het Nederlandse landschap verandert, maar wat zijn de gevolgen voor de gemeente en hoe kunnen we hier slim op in spelen? Veranderingen in natuur en landschap worden grotendeels veroorzaakt door sociaal-economische ontwikkelingen en veel maatschappelijke opgaven kunnen worden gerealiseerd door ze te verbinden aan natuur en landschap. In deze deelsessie kunt u inspiratie opdoen over de wijze waarop integrale oplossingen tot stand kunnen komen, waar de valkuilen zitten die vermeden moeten worden en wat de gemeente doet aan landschapsbeheer samen met organisaties en inwoners.

Vragen

- **Waarvoor hebben we een waterberging nodig?**
Bij een flinke regenbui kan het waterpeil snel stijgen. Om te voorkomen dat wateroverlast ontstaat, is waterberging noodzakelijk. Dit is de extra ruimte in watergangen waar het overtollige water wordt opgevangen.
- **Hoe meet je in kader van duurzaamheid biodiversiteit?**
Biodiversiteit van een gebied kun je meten door inventarisaties op aantallen en soortensamenstelling.

Ideeën

- Betrek de agrariërs beter bij het onderhoud van de natuur.
Maak combinaties van blijvende akkerranden met chemievrije fruitsoorten.
- Aandacht voor biodiversiteit als opgave bij alle ruimtelijke plannen.
- Inzetten op bewustwording van het belang van biodiversiteit..
- Biodiversiteit in tuinen van bewoners zoals: bomen voor de vogels en insecten. Zaden uitdelen, bomen beschermen, alle tuinen samen geeft een enorme oppervlakte voor biodiversiteit.
- Meer ruimte voor een natuurlijke (meanderende) loop van de Linge. Toepassen in het gehele stroomgebied. Kies voor zonering van recreatie en natuur.
- Werk samen met boeren aan een netwerk van verbindende wandelpaden. Voorbeeld: Engeland. Denk aan een compensatie voor de boer.
- Biodiversiteit overal een rol in laten spelen.
Industrieterreinen
Komgronden = uniek → versterken
O.a. blauwe dooradering, openheid behouden en versterken
Bermbeheer
- Hoe verbind je bloeiende akkerranden (niet deelnemers meekrijgen) en hoe behoud je ze
→ Connectiviteit
→ Duurzaamheid (geld en regels)

Uitwerking beste 3 ideeën					
Betrek boeren bij onderhoud van de natuur					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Verdeel de lasten bijvoorbeeld geen OZB voor de boer, verdien model	Link tussen natuur en landbouw is er al Vergroting maatschappij en draagvlak	Politieke lef Daadkracht	Betrekken 2020 Start uitvoering 2021	Boeren, landbouworganisaties, natuurorganisaties, vrijwilligersorganisaties en lokale kennis van inwoners.	Politieke lef. Actie + geld
- Biodiversiteit in tuinen van bewoners					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Voorbeeldfunctie, enthousiasme, snel zichtbaar resultaat, informatie, prijsvraag	Concreet, uitvoerbaar en snel resultaat	Bewustwording o.a. via de scholen. Planten en goederen die beschikbaar kunnen worden gesteld	Start z.s.m., doorloop continu wordt regulier programma	Beleid en kaders, rapporteren en informeren	Beleid en kaders, rapporteren en informeren
Biodiversiteit als opgave bij alle plannen					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Succes vieren, draagvlak	Aan de voorkant goed beginnen. Gaat verder dan behouden dan er is.	Bewustwording Ambassadeurs De vraag stellen hoe kunnen we deze opgave natuurlijk realiseren. Toets op: Stabiel Nuttig Behagend Basis onderdeel omgevingsvisie 2020	nu	Samen	Initiatiefvoorstel Toetsend Voorwaarde stellend

5. Deelsessie Duurzame mobiliteit

Deelsessie duurzame mobiliteit door Anne Koot en Vincent Wever

Verkeer is een belangrijke veroorzaker van de CO₂-uitstoot. CO₂-reductie is voor gemeenten en regio's de komende jaren een belangrijke uitdaging. Met de inzet van duurzame mobiliteit willen wij een bijdrage leveren aan deze reductie. Maar hoe pakken we dit nu op? Welke maatregelen werken wel en welke niet? En hoe bepaal je eigenlijk de hoeveel CO₂ uitstoot? In deze deelsessie geven we

Inzicht in de landelijke opgave van uit het op handen zijnde Klimaatakkoord en de verantwoordelijkheid van de provincie/regio. Daarnaast gaan we in gesprek over welke knoppen wij als gemeente aan kunnen draaien.

Vragen

- Is de parkeernorm bij nieuwbouw ingegeven door nieuwe vormen van mobiliteit?
- Verkeer over water is ook erg vervuילend, evenals vliegverkeer. Wordt vaak vergeten om me te nemen.
- Vervangt de E-bike/speedpedelec de scooter of de fiets?

Ideeen

- Meer elektrische oplaadpunten voor zowel auto als fiets en deze gezamenlijk met parkeermogelijkheden van Elst inzichtelijk maken;
- Goede veilige fietsenstallingen ook in het centrum. Diefstal van fietsen is echt een groot probleem!
- Informeren inwoners over deze cijfers in termen van CO₂ uitstoot en km gebruik zorgt voor bewustwording en koppel dit aan uitleg e-bike en deelauto's of carpool mogelijkheden. Bijv. liftstop kleine dorpen naar Elst;
- Aanbiedingen van ondernemers om e-auto van bedrijf te gebruiken;
- Gemeente eigen e-auto; e-scooter en e-bike voor ambtenaren (geen smoesjes om zelf niet op de fiets te komen);
- In dorpen veel korte ritten voor boodschappen, kinderen e.d. snelheid verlagen naar max 15 km. --> meer lopen en fietsen;
- Mobiliteitschallenge;
- Stimuleer dat het personeel in het centrum van Elst komt met het OV;
- Met Provincie en alle vervoerders (bussen en busjes – taxi-leerlingvervoer-) afspraken maken om zo snel mogelijk over te gaan op elektrisch vervoer;
- Meer waterstofstations in onze gemeente Overbetuwe;
- Met de ring-ring methode gaan werken (= app fietsgebruik – punten verzamelen);
- Niet gratis parkeren in Elst Centrum;
- Best practices delen van bedrijven en inwoners wijken- Bij herinrichting eerst fiets/wandel infrastructuur aanleggen, dan pas auto inplannen.
- Dorpsstraat Elst autoluw;
- Gemeentelijk wagenpark elektrisch maken en deze auto's in het weekend als deelauto beschikbaar stellen en waar mogelijk ook door-de-week;
- Voor de "dorpse" ritjes de fiets meer stimuleren door bijvoorbeeld betere fietsenstallen/punten sparen via app "ring ring"/communicatie;
- Betere laadpalen structuur;
- Bovenregionale en landelijke afspraken maken met betrekking tot max snelheid op de snelwegen (130 --> 100) + handhaven ook 80 en 30 km;
- Stimuleer kinderen om meer te lopen en te fietsen door gastcolleges op basisscholen (in dezelfde lijn van gezond eten);
- Zorg ervoor dat ook minder vermogenden een FEV kunnen aanschaffen; TCO is niet zo hoog door goedkoop laden, nauwelijks onderhoud, geen wegenbelasting. Maar de aanschaf is voor veel mensen een financiële hobbel – revolving fund?

Uitwerking beste 3 ideeën					
Dorpse ritjes					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Tijd; moeite; geld; beïnvloeden	Gezond; Meer parkeerruimte; Kleinschalig; Veiligheid Te koppelen aan ring-ring	Fietsenstalling; Bezorgdienst/ Pakketdienst Verbetering fietsveiligheid; 15 km zone; App ring-ring; Doe eens anders dag.	Pilot in Zetten ASAP	Met alle inwoners en bedrijven	Niet met een memo
Betere Tank- laad infra					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Denken in mogelijkheden i.p.v. onmogelijkheden	De vraag komt, dus inzetten. Bestaande infra – waterstof	-Lokale projecten -Netbeheerder -Bedrijven koppelen	2020-2030 10 jaar	Bedrijven voorbeeldfunctie	Visie duurzame mobiliteit
Subsidie elektrische auto's					
Voorwaarde succes	Wat is goed	Wat is nodig	Wanneer uitgevoerd	Gemeente of andere spelers	Welke wijze raad betrokken?
Startkapitaal	Snelle transitie; Bereikbaar voor iedereen	Kennis financiële mogelijkheden	Nu beginnen met financiering; Informatieverstrekking	Financiële instellingen.	Voorstellen ontvangen waarin kaders gesteld kunnen worden; Actief op de hoogte gehouden van proces.

6. Debat

Als afsluiting van de deelsessies is er een debat gehouden. Verschillende stellingen vanuit de deelsessie werden gepresenteerd en er werd gediscussieerd.

Stelling 1 Warmteplan		
<i>De inwoner moet in de lead staan omtrent het warmteplan</i>		
Voor - Inwoners vanaf 1 ^e moment betrekken. - wordt alleen gedragen als inwoners mee kunnen doen.	Tegen - Regels niet bij inwoners; - Wie betaalt bepaalt; - Raad moet beslissen.	Midden Evenwicht tussen overheid en inwoners.
Stelling 2 Duurzaam ondernemen & circulaire economie		
<i>Kennis over duurzaam ondernemen en circulaire economie zit bij het bedrijfsleven dus geen rol voor de gemeente.</i>		
Voor - Innovatiekracht is groot dus afstand is goed; - Bedrijfsleven hoeft je niets te leren; - Bedrijven aan zet.	Tegen - Iedereen heeft een rol, de overheid moet faciliteren; - het kan alleen samen, er zijn derden nodig;	Midden ---
Stelling 3 Duurzame mobiliteit		
<i>Minder parkeerplekken, auto's weren uit de kernen!</i>		
Voor - Geeft kansen, meer ruimte; - Vergroot leefbaarheid; - Meer beweging voor inwoners.	Tegen - We zijn dorps – te grote afstanden; - Kost omzet bedrijfsleven;	Midden ---
Stelling 4 Voedsel, van boer tot bord		
<i>Laat de consument zelf bepalen wat hij wil eten!</i>		
Voor - Consument bepaalt zelf; - Er is al teveel betutteling;	Tegen - Stimuleren van bepaalde voeding;	Midden - wel zelf bepalen maar wel stimuleren dat iemand lokaal eet wat uit de gemeente komt- -

Stelling 5
Groen landschap & biodiversiteit

Biodiversiteit, natuur en landschap moeten altijd leidend zijn bij ruimtelijke plannen.

<u>Voor</u> -Belangrijk principe -voldoende mogelijkheden ook stedelijk	<u>Tegen</u> - Er spelen meer belangen	<u>Midden</u> --
---	--	----------------------------